

Ludmiła Borysowna Parfionowa¹

Jarosławski Uniwersytet Państwowy im. P.G. Demidowa

Jarosław

Federacja Rosyjska

Perspektywy handlu zagranicznego artykułami spożywczymi Polski i regionu Jarosławskiego w warunkach oczekiwanego przystąpienia Rosji do WTO

Prospects for foreign trade in foodstuffs between Poland and Yaroslavl region after the expected Russian accession to the WTO

Abstract. Foreign trade between Yaroslavl region and Poland is characterized by a monostructure of both exports and imports, with the volume of Russian exports exceeding that of imports. The volume of exports to Poland is characterized by a steady growth. The low volume of imports shows potential economic opportunities for both countries, mainly in the food sector. Russia's accession to the WTO will enable the extension of the scale of foreign trade by including agricultural products.

Key words: foreign trade, foodstuffs, Yaroslavl region

Synopsis. Handel zagraniczny między regionem jarosławskim a Polską charakteryzuje monostruktura zarówno eksportu jak i importu oraz duża przewaga rosyjskiego eksportu nad importem. Wartość eksportu do Polski charakteryzuje się stabilną dynamiką wzrostu, natomiast niski udział importu świadczy o istnieniu niezrealizowanych możliwości we wzajemnych stosunkach gospodarczych. Możliwości te dotyczą przede wszystkim artykułów żywnościowych. Wstąpienie Rosji do WTO pozwoli na rozwój skali handlu zagranicznego o artykuły z sektora rolniczego.

Słowa kluczowe: handel zagraniczny, artykuły żywnościowe, region jarosławski

Wstęp

W okresie gospodarki rozdzielczo-nakazowej charakterystyczną cechą rolnictwa socjalistycznego była niska wydajność pracy. Wykorzystywanie wówczas w rolnictwie przede wszystkim czynników ekstensywnych nie mogło kardynalnie rozwiązać problemu żywności. Kształtowanie się gospodarki rynkowej w Rosji jest związane z rozwiązaniem społecznie ważnego problemu, jakim jest zaopatrzenie ludności w artykuły produkcji rolnej. Obecnie w rozwiązaniu tego problemu duże znaczenie ma import artykułów rolnych z krajów europejskich do Federacji Rosyjskiej.

Ze względu na trudne warunki naturalne, charakterystyczne dla rolnictwa obwodu jarosławskiego, oraz z uwagi na historycznie już ukształtowane powiązania z krajami europejskimi, właśnie import artykułów żywnościowych z Europy umożliwia rozwiązywanie problemu zaopatrzenia ludności tego regionu w żywność.

Celem artykułu jest przedstawienie perspektyw handlu zagranicznego artykułami spożywczymi między Polską i regionu jarosławskim w warunkach oczekiwanego przystąpienia Rosji do WTO.

¹ Prof. dr hab. nauk ekonomicznych.

Analizy przeprowadzono na podstawie danych dotyczących handlu zagranicznego Federacji Rosyjskiej z krajami europejskimi publikowanych w Rosyjskim Roczniku Statystycznym oraz na podstawie niepublikowanych danych dotyczących handlu zagranicznego obwodu jarosławskiego, uzyskanych w Jarosławskim Obwodowym Komitecie Statystyki.

Handel zagraniczny Federacji Rosyjskiej

W obecnych warunkach istnieją pewne zagrożenia bezpieczeństwa żywnościowego Rosji, ponieważ całemu okresowi reform towarzyszy zwiększanie importu artykułów rolnych przy wyraźnym zapóźnieniu tempa reform w sektorze rolnym. W 2006 r. w porównaniu z 1995 rokiem udział importu artykułów żywnościowych w całości importu spadł z 28,1% do 15,7%, jednakże w liczbach bezwzględnych wzrost wyniósł 64% (z 13 152 mln USD do 21 614 mln USD) [Rossijskij... 2007].

Tabela 1. Import niektórych rodzajów artykułów spożywczych do Federacji Rosyjskiej

Table 1. Imports of some foodstuffs into the Russian Federation

Towar	Wielkość importu w latach, tys. ton				Wartość importu w latach, w mln USD			
	2000	2004	2005	2006	2000	2004	2005	2006
Mięso	517	1031	1340	1411	591	1445	1956	3295
Mięso drobiowe	694	1114	1329	1283	376	684	865	934
Mleko	76,6	127	146	145	63,9	187	247	229
Masło śmietankowe	70,8	148	133	165	98,3	242	245	301
Cebula i czosnek	319	606	543	578	47,0	107	133	153
Jabłka	218	713	730	838	87,1	240	297	358

Źródło: opracowanie własne na podstawie rocznika statystycznego [Rossijskij... 2007]

W strukturze importu płodów rolnych szczególnie widoczny jest import mięsa i drobiu zarówno w liczbach bezwzględnych jak i w ogólnej wartości. Jeżeli w 2000 roku do Rosji importowano 517 tys. ton mięsa niedrobiowego i 694 tys. ton mięsa drobiowego, to w 2006 r. odpowiednio 1 411 tys. ton mięsa i 1 283 tys. ton drobiu. Podobna dynamika wzrostu importu jest charakterystyczna również odnośnie innych produktów: mleka i artykułów mleczarskich, owoców i warzyw itp. (tab. 1).

Przedstawione dane świadczą o tym, iż w warunkach wzrostu dochodów realnych społeczeństwa rosyjskiego niedostateczny rozwój rodzimego rolnictwa tylko zwiększa problem zależności od importu artykułów żywnościowych. Z punktu widzenia stosunków wzajemnych z Polską właśnie sektor rolny pozostaje sferą przyciągania obu gospodarek. Wymienione wyżej artykuły spożywcze dominują w produkcji w Polsce i są mało konkurencyjne na rynku Unii Europejskiej, który jest nasycony podobnymi artykułami rolnymi. Należy zauważyć, że dla Rosji przystąpienie do WTO może stworzyć pewne napięcia we współdziałaniu międzynarodowego i krajowego rynku artykułów żywnościowych. Porozumienie w zakresie rolnictwa, jako nieodłączna część wielostronnych porozumień handlowych według ustaleń Rundy Urugwajskiej, określa następujące główne kierunki liberalizacji rynków rolnych:

- zapewnienie dostępu do narodowych rynków rolnych importowanym artykułom żywnościowym,
- zmniejszenie poziomu pomocy państwa, która deformuje warunki konkurencji rynkowej,
- stopniowe obniżanie i pełna likwidacja subsydiowania eksportu płodów rolnych,
- regulacja sanitarnych, fitosanitarnych, weterynaryjnych warunków handlu.

Większość krajów w tej czy innej formie udziela wsparcia swojemu rolnictwu i ludności wiejskiej. Zgodnie z klasyfikacją porozumienia w sprawie rolnictwa WTO przyjął się podział tej pomocy na trzy kategorie, tzw. „koszyki”.

Do *zielonego koszyka* trafiają środki finansowe państwa na programy, które nie mają bezpośredniego wpływu na wzrost produkcji lub warunki handlu. Należą do nich nakłady na ubezpieczenia zbiorów, rozwój usług konsultingowych i wyposażenia informatycznego obszarów wiejskich, modernizację infrastruktury wiejskiej, badania naukowe, subsydiowanie inwestycyjne, usługi weterynaryjne, organizację wystaw itp. Zasady WTO nie reglamentują podobnych wydatków, konieczne jest tylko udostępnienie informacji o „napłnieniu” tego koszyka. W Rosji zielony koszyk w znacznym stopniu jest związany z systemem działań prowadzonych w ramach Rządowego Programu Rozwoju Społecznego Wsi, realizowanego od 2004 roku. W ramach tego koszyka funkcjonują także inne programy, przykładowo obejmujące ochronę gleb i zachowanie środowiska naturalnego, nasiennictwo itp.

Powstanie *niebieskiego* koszyka było rezultatem kompromisu między USA i Unią Europejską, która dążyła do zachowania prawa do istotnego wsparcia swojego sektora rolnego. Do tego koszyka włączono wypłaty z tytułu ograniczenia powierzchni użytków rolnych i pogłowia bydła, a także rekompensat w przypadku dobrowolnego ograniczenia wielkości produkcji przez rolników. W Rosji te przedsięwzięcia nie były podejmowane, ponieważ w procesie systemowej transformacji rynkowej miało miejsce znaczne zmniejszenie areałów uprawnych i pogłowia zwierząt hodowlanych. Zatem wielkość produkcji rolnej w tym okresie zmniejszyła się prawie dwukrotnie, a sumaryczne wielkości pomocy wewnętrznej dla sektora rolnego zmniejszyły się dziesięciokrotnie.

Do *żółtego* koszyka zostały włączone te przedsięwzięcia, które zdaniem autorów porozumienia w zakresie rolnictwa stymulują produkcję i deformują warunki handlu zagranicznego. Należą do nich wszystkie wydatki państwa, które nie zostały włączone ani do niebieskiego, ani do zielonego koszyka. Dotacje państwowe w ramach tej kategorii pomocy zostały odzwierciedlone w specjalnym wskaźniku, który określamy jako sumaryczna wielkość dotacji (SWD).

Rosja w początkowym stadium negocjacji przedstawiła jako poziom wyjściowy SWD średni roczny poziom dotacji państwowych dla rolnictwa w latach 1989-1991 w wysokości 89 miliardów USD. Według niektórych danych poziom SWD przedstawiony jako podstawa do negocjacji wynosi obecnie około 10 miliardów USD.

Ponieważ Rosja jest dużym importerem artykułów rolnych, to ocena skutków przystąpienia do WTO z obiektywnych względów znalazła się w kręgu zainteresowania środowisk naukowych i badawczych. Wyodrębniono kilka problemów, które wpłyną na problem żywienia w kraju. Pierwszym z nich jest możliwość obniżenia konkurencyjności sektora rolnego Rosji na rynku wewnętrznym i na rynkach zagranicznych.

Obliczenia przeprowadzone przez WIPRI (Wszzechrosyjski Instytut Problemów Rolnych i Informatyki, rosyjski skrót VIAPI), przy wykorzystaniu symulacyjnego modelu ekonomiczno-matematycznego, pozwoliły na pomiary ilościowe poziomu ewentualnego

ryzyka. Według danych WTO w 2000 roku wartość światowego eksportu/importu artykułów spożywczych stanowiła 558 miliardów dolarów. Udział Rosji w eksporcie wynosił 1,3%, w imporcie 1,9%. Z powodu niezbilansowania tego sektora handlu zagranicznego kraj każdego roku traci 3,3 miliarda dolarów. Liberalizacja rynku rosyjskiego według zasad WTO doprowadzi do obniżenia udziału Rosji w światowym eksporcie do jednego procenta przy jednoczesnym zwiększeniu udziału w imporcie do 2,3%. Wartość importu przewyższy wartość eksportu o 7,3 miliarda USD. Ten wzrost deficytu o 4 miliardy USD można interpretować jako wielkość sumarycznego ryzyka związanego z obniżeniem konkurencyjności sektora rolnego w Rosji po przystąpieniu do WTO na warunkach dyktowanych obecnie. Wielkość ta dwukrotnie przewyższa nakłady na rolnictwo w skonsolidowanym budżecie Federacji Rosyjskiej i stanowi 15% wartości produkcji brutto tej gałęzi [Krylatyh i Strokova 2003].

W tym kontekście staje się aktualna możliwość rozwoju systemu międzynarodowych stosunków handlowych z państwami Europy Środkowej i Wschodniej, które dopiero od niedawna stały się członkami Unii Europejskiej. Tradycja kontaktów gospodarczych, bliskość geograficzna oraz znajomość rosyjskiego rynku artykułów żywnościowych stanowią przesłanki pomyślnej współpracy w zakresie handlu artykułami żywnościowymi.

Tabela 2. Handel zagraniczny Federacji Rosyjskiej z krajami europejskimi, mld USD

Table 2. Foreign trade between the Russian Federation and European countries, billion USD

Kierunek handlu	Rok						
	1995	2000	2002	2003	2004	2005	2006
Eksport							
Łącznie	63 687	89 269	91 001	113 157	152 129	208 846	259 145
w tym Polska	1 688	4 452	3 720	4 619	5 700	8 623	11 480
I*	2,7	5	4,1	4,1	3,7	4,1	4,4
Import							
Łącznie	33 117	22 276	36 014	44 207	57 856	79 712	115 336
w tym Polska	1 321	716	1 300	1 715	2 310	2 747	3 403
I*	4	3,2	3,6	3,9	4	3,4	3

Objaśnienia: I* – udział handlu zagranicznego z Polską w handlu zagranicznym Rosji ze wszystkimi krajami europejskimi, %.

Źródło: opracowanie własne na podstawie rocznika statystycznego [Rossijskij... 2007].

A zatem, w analizie handlu zagranicznego z Polską (tab. 2) ma sens podkreślenie, że dynamika eksportu wskazuje na trwałą tendencję wzrostu wskaźników absolutnych i względnych. Jeżeli w 1995 roku eksport rosyjski do Polski wynosił 1 688 mln USD, to w 2006 r. osiągnął już poziom 11 480 mln USD, czyli nastąpił prawie siedmiokrotny wzrost. Natomiast import odbywał się w warunkach poważnych wahań, spadków w poszczególnych okresach i o stabilnym wzroście można mówić dopiero od 2002 roku. Udział handlu zagranicznego z Polską w eksporcie z Rosji do wszystkich krajów europejskich w tym okresie wzrósł z 2,7% do 4,1%, natomiast w imporcie spadł z 4,0% do 3,0%.

W warunkach rozwoju regionalnego Federacji Rosyjskiej handel zagraniczny z krajami europejskimi pozwala na dość pomyślne rozwiązywanie problemów nasycenia rynku artykułami żywnościowymi w wielu regionach.

Handel zagraniczny obwodu jarosławskiego

W obwodzie jarosławskim, mającym mało urodzajne gleby w strefie ryzykownego rolnictwa, właśnie import artykułów żywnościowych pozwala na rozwiązywanie problemu zaopatrzenia ludności w żywność. Region jarosławski ma już ukształtowane powiązania z krajami europejskimi, w tym również z Polską, która tradycyjnie znajduje się w dziesiątce głównych partnerów handlowych obwodu. Polska strona przejawia zainteresowanie artykułami petrochemicznymi, węglem technicznym, drewnem itd.

Tabela 3. Handel zagraniczny obwodu jarosławskiego, tys. USD

Table 3. Foreign trade in Yaroslavl region, thousand USD

Handel zagraniczny obwodu jarosławskiego	Rok				
	2003	2004	2005	2006	2007
Obroty handlu zagranicznego	854 901	1 024 369	807 641	908 351	1 059 128
w tym:					
Eksport	502 650	640 427	535 032	586 461	691 386
Import	352 251	383 942	272 609	321 890	367 742
Obroty w handlu zagranicznym z Polską	31 670	29 939	30 235	43 372	46 641
w tym:					
Eksport	16 485	19 644	25 511	40 074	41 341
Import	15 185	10 295	4 724	3 298	5 300
Udział handlu zagranicznego z Polską, %					
Obroty handlu zagranicznego	3,7	2,9	3,7	4,8	4,4
Eksport	3,3	3,1	4,8	6,8	6,0
Import	4,3	2,7	1,7	1,0	1,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych w Jarosławskim Obwodowym Komitecie Statystyki

Przedstawione w tabeli 3 dane statystyczne świadczą o tym, że dynamika eksportu przedsiębiorstw jarosławskich do Polski nie tylko stabilnie rośnie, ale też obecnie poważnie dominuje nad importem w relacji 41 341 tys. USD do 5 300 tys. USD w 2007 roku. Dominacja ta odzwierciedliła się również w strukturze handlu zagranicznego obwodu jarosławskiego z Polską. W 2007 roku eksport do Polski wynosił 6%, a import zaledwie 1,4%. Analiza tej sytuacji wskazuje, że jest grupa towarów, które interesują stronę polską. Jednocześnie niski udział importu świadczy o istnieniu niezrealizowanych możliwości we wzajemnych stosunkach gospodarczych między obydwoma obszarami.

Ilustracją powyższego stwierdzenia jest analiza asortymentu towarowego w handlu zagranicznym regionu jarosławskiego z Polską.

Dane przedstawione w tabeli 4 pozwalają na sformułowanie wniosku, że eksport do Polski faktycznie sprowadza się do węgla technicznego, który dominuje w asortymencie towarowym eksportu obwodu jarosławskiego do Polski (97,0% w 2006 roku i 95,6% w 2007 roku). Taka sytuacja może ulec zmianie dzięki podjęciu przez obydwie strony aktywnych działań na rzecz zainteresowania produkcją przedsiębiorstw obwodu jarosławskiego. Należy podkreślić, że takie przedsięwzięcia są podejmowane, przy czym są wykorzystywane następujące ich formy: konferencje naukowe, prezentacje, spotkania delegacji i wymiana poglądów, działalność przedstawicielstwa obwodu jarosławskiego w Kaliningradzie.

Tabela 4. Struktura towarowa eksportu obwodu jarosławskiego do Polski

Table 4. Structure of exports from Yaroslavl region to Poland by kind

Towar	Rok 2006		Rok 2007	
	wartość, tys. USD	struktura, %	wartość, tys. USD	struktura, %
Eksport razem	40074,0	100,0	41341,0	100,0
Artykuły chemii nieorganicznej, węgiel	38886,6	97,0	39503,6	95,6
Opony pneumatyczne gumowe	191,5	0,5	322,6	0,8
Kauczuk, guma i wyroby z nich	191,5	0,5	326,4	0,8
Meble i artykuły oświetleniowe	244,7	0,6	402,0	1,0
Pozostałe	559,7	1,4	786,4	1,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych w Jarosławskim Obwodowym Komitecie Statystyki.

Tabela 5. Struktura towarowa importu z Polski do obwodu jarosławskiego

Table 5. Structure of imports from Poland into Yaroslavl region by kind

Towar	Rok 2006		Rok 2007	
	wartość, tys. USD	struktura, %	wartość, tys. USD	struktura, %
Import razem	3298,0	100,0	5300,0	100,0
Artykuły spożywcze	-	-	256,6	4,8
W tym:	-	-	256,6	4,8
Artykuły petrochemiczne	1218,8	37,0	3406,9	64,3
Papier, karton	220,8	6,7	215,6	4,1
Osprzęt	748,0	22,7	260,7	4,9
Urządzenia elektryczne	84,8	2,6	270,3	5,1
Pozostałe	1025,6	32,0	889,9	16,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych w Jarosławskim Obwodowym Komitecie Statystyki.

Monostruktura eksportu znajduje również odbicie w analizie asortymentu towarowego importu z Polski do obwodu Jarosławskiego. Analogicznie, i w tym przypadku ma miejsce bezwarunkowa dominacja jednego produktu, a mianowicie artykułów petrochemicznych w strukturze importu. Ich udział wynosił 64,3% w 2007 roku. W przypadku importu można wyciągnąć analogiczne wnioski jak w przypadku eksportu.

Podsumowanie

Zarówno Federacja Rosyjska jak i Polska nie mają zrównoważonej polityki handlu zagranicznego. Taki segment wymiany jak artykuły żywnościowe niewątpliwie powinien zostać w najbliższej przyszłości rozszerzony. Można prognozować jako bardzo prawdopodobną sytuację, że wstąpienie Rosji do WTO pozwoli na rozwój skali handlu zagranicznego właśnie o artykuły z tego sektora gospodarki.

Wzrostowi gospodarstwu w Rosji, w tym również w regionie jarosławskim, towarzyszy rozwój budownictwa mieszkaniowego. Analiza asortymentu towarów w handlu

zagranicznym wskazuje, że nie jest w nim wykorzystywana efektywnie nisza dotycząca materiałów budowlanych i wykończeniowych.

Należy oczekiwać, że członkostwo Polski w Unii Europejskiej i przyszłe wstąpienie Rosji do WTO nie będzie przeszkodą na drodze dynamizacji obrotów w handlu zagranicznym obwodu jarosławskiego i Rzeczypospolitej Polskiej.

Literatura

Krylatyh E. N., Strokova O.G. [2003], Agrarnye aspekty vstuplenia stran SNG v WTO. Naučnyje trudy VIAPI nr 6.

WTO i selskoe hozajstvo v Rossii. Sbornik statej. [2003]. TEIS. Moskva.

Materialy Nikonovskoj konferencii „Agroprodovolstvennaa politika i vstuplenie Rossii v WTO”. [2003]. Moskva.

Enciklopedia rossijskich diereven. [2003]. VIAPI.

Rossijskij Statističeskij Eŕegodnik 2007 [2007], Moskva, s. 757 i, 759.